

Repozitórium-építés könyvtáros szemmel

Magyar Állatorvos-tudományi Archívum, a DSpace-alapú HuVetA 2010-ben indult el azon az úton, amelynek során a Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtárának fejlesztésében fokozatosan egy egyre jobban használható, egyre népszerűbb és látogatottabb repozitóriummá vált. Előadásom során az eddigi tapasztalatainkat szeretném megosztani Önökkel, kifejezetten adminisztrátori-könyvtárosi és felhasználói szempontok szerint követve adattárunk fejlődését.

Repozitóriumunk kiépítésének alapötlete először annak kapcsán merült fel, hogy – más felsőoktatási intézmények mintájára – mi is szeretnénk volna digitálisan összegyűjtve könnyen elérhetővé és kereshetővé tenni egyetemünk szellemi termékeit. Jól láttuk, hogy ez a tendencia korunk egy olyan fejlődési iránya, amely felé minél előbb érdemes lépéseket tenni.

Abban, hogy a repozitórium-szoftver kiválasztásánál az ingyenes DSpace mellett döntöttünk, több körülmény is közrejátszott. Elsődlegesen ki szeretnénk volna próbálni egy ilyen programot, hogy ezen a téren kezdőként némi tapasztalatra tegyünk szert. Miután az EPrints-et nem sikerült telepítenünk, egyszerűen átpártoltunk a DSpace-hez, amit először Linux-tapasztalat hiányában MS Windows operációs rendszer alá telepítettünk. A Windows esetében nem is a kevésbé stabil rendszer jelentette a problémát, hanem inkább az, hogy kevés külső segítséget tudtunk kérni, mivel a hazánkban fellelhető DSpace repozitórium-szoftverek legjobb tudomásunk szerint Linux operációs rendszerre lettek telepítve. Határozottabb voksunkat akkor tettük le a DSpace mellett, amikor adattárunk, a HuVetA elérte azt a szintet, hogy egy már használható és kereshető tartalommal rendelkezett, és úgy láttuk, az egyetem hallgatói, oktatói és az oldal külföldi látogatói előszeretettel böngésznek benne. Ezen a ponton számba vettük a szóba jöhető szoftvereket. A JaDoX-ra és a DSpace-re szűkítettük a kört, majd részletes összehasonlítást végeztünk rajtuk. Bár a JaDoX több előnnyel rendelkezik és kényelmesebb megoldás is lett volna, anyagi megfontolásból és bízva önmagunkban az ingyenes DSpace mellett döntöttünk. A két szoftver összehasonlítását és a végső döntést nagyban befolyásolta az a szerencsés helyzet is, hogy az állatorvosi szakterület nyitott HuVetA-anyagának egy része bekerülhet a Szent István Egyetem JaDoX-alapú archívumába, a SZIA-ba. Maga a telepítés, amelyet ezúttal Linux operációs rendszer alatt végeztünk, számunkra nagy kihívást jelentett, ugyanis a DSpace rengeteg olyan beállítást igényel, amely nekünk, könyvtárosoknak nem volt egyértelmű még az egyébként kiváló telepítési útmutató segítségével sem. Be kellett látnunk, hogy nagyon keveset tudunk a Linux rendszerekről, és sokszor ennek a tudásnak a hiánya jelentette a problémát.

A HuVetA fogadtatása egyetemünkön és állatorvosi körökben javarészt pozitív volt. Valójában a komolyabb népszerűsítési folyamatokba csak az utóbbi hetekben fogtunk bele, ennek ellenére minden különösebb marketingtevékenység nélkül kelt híre az oldalnak. Ahogy az adattár tartalmát növeltük, úgy tudtuk egyre inkább ajánlani azt a diákoknak, oktatóknak. Először a szakdolgozatokat és a PhD-dolgozatokat kezdtük el feltölteni, amelyek könnyebb elérése rögtön nagy érdeklődést keltett az oldal iránt, pedig akkor még csupán 150 szakdolgozat és 42 PhD-dolgozat volt elérhető. Ezen a szinten a népszerűsítés érdekében mindössze a szakdolgozatok iránt érdeklődő hallgatóknak ajánlottuk fel a HuVetA-t mint lehetséges elérési módot.

Oktatói oldalról ugyan szintén voltak érdeklődők, azonban korántsem annyian, mint a hallgatók közül. Elmondásuk szerint leginkább azt tartották pozitívnak, hogy egy VPN kapcsolaton keresztül akár otthonról is elérhetővé vált az összes friss szakdolgozat, így egyszerűbb lett a plágiumok kiszűrése, a szakdolgozatok színvonalának időnkénti felmérése, a más tanszékek szakdolgozatairól való tájékozódás. Tartalomgyűjtés szempontjából az oktatók jelentették a nehezebben megközelíthető közeget. Míg a szakdolgozatok feltöltése a diákok különösebb közreműködése nélkül megtörténhet egy nyilatkozat kitöltésével, a PhD-

dolgozatokat pedig a törvények értelmében is kötelező elérhetővé tenni, addig a különböző folyóiratokban megjelent tanulmányok, szakcikkek esetében a szerzőkkel is fel kell venni a kapcsolatot és érdekelteket kell tenni őket a közlésben. A legtöbb kiadó viszonylag toleráns az intézményi repozitóriumokkal kapcsolatban, azonban minden esetben vannak kikötések és határok: természetesen csak a belső hálózaton engedik elérhetővé tenni az adott cikket. Sajnos még mindig van olyan kiadó, amely kitartóan ragaszkodik a szerzői jogokhoz és teljességgel kizárja a cikkek bárminemű közlését.

A cikkek repozitóriumban való megjelenésének legnagyobb húzóereje az idézettség feltételezett növekedésében van, hiszen a repozitóriumok metaadataiba belenéz a legtöbb nagy kereső, mint a Google, és az olyan repozitórium-gyűjtemények, mint a DOAR (The Directory of Open Access Repositories - <http://www.opendoar.org/>), vagy a ROAR (Registry of Open Access Repositories - <http://roar.eprints.org/>). Az ezekben a gyűjteményekben történt regisztrálásunk következményeképpen egyébként jelentősen megugrott adattárunk látogatottsága, főleg a külföldi látogatók tekintetében. Kaptunk megkeresést például Argentínából egy konkrét szakdolgozat ügyében, amit szerettek volna egészében megtekinteni. Ez egy pozitív példa arra, hogy egy jól felépített és jól menedzselte repozitórium hozzásegíthet az idézettséghez és nem utolsósorban kapcsolatot teremthet a kutatók között. A repozitóriumok és az idézések növekedése közötti kapcsolatról születtek már külföldi tanulmányok, amelyek javarészt alátámasztják ezt az állítást. Érdemes lenne hazánkban is minél több megfigyelést és kutatást végezni, hogy legyen viszonyítási alapunk a magyar viszonyokról ebben a tekintetben.

A Magyar Állatorvosok Lapjával és a Magyar Zoonózis Társasággal kötött új együttműködés keretében a tanulmányok és cikkek absztraktjait tesszük elérhetővé a HuVetA-n, amelytől további látogatottsági adataink további növekedését várjuk.

Elkezdtük a HuVetA tudatos marketingjét is: plakátokkal és ismertető szóróanyagokkal népszerűsítjük az oldalt, illetve tájékoztatjuk a lehetséges tartalomszolgáltatókat és felhasználókat a repozitórium mibenlétéről és előnyeiről. Tapasztalataink szerint, miután egy hallgató vagy oktató megismerkedett az adattárral és elmúlt az az idegenkedés, amely oly jellemző az újdonságokkal szemben, már szívesen, és ami nagyon fontos, önállóan fordul a repozitórium felé, ezzel megkönnyítve a mi munkánkat és a saját kutatását.

Mindezen népszerűsítések mellett a látogatottság szempontjából a leglényegesebb tényezőnek a keresetőséget tartjuk. Igyekeztünk a keresőmotorok szempontjából nagyon fontos metaadatokat pontosan és hiánytalanul megadni minden tételnél, ha lehet, legalább két nyelven: magyarul és angolul is. Odafigyeltünk arra, hogy a HTML *description* mezői ki legyenek töltve, ha lehetséges, a legfontosabb információkat `<h1>`, `<h2>`, stb. tagekbe tegyük, és ha esetleg képet töltünk fel, azt is körültekintően és minél pontosabban nevezzük el.

Jövőbeni terveink között szerepel elérni azt, hogy a HuVetA - a nevéhez híven - az egész magyar állatorvos-tudomány elismert, támogatott és legfőképp hasznos adattára legyen. Ehhez továbbra is folyamatosan új tartalmakkal kell ellátnunk a felhasználókat, legyen szó akár friss kutatásokról, akár különféle anyagok retrospektív feltöltéséről, történeti jellegű dokumentumok, képek megosztásáról. Terveink szerint - a szerzői jogokat tiszteletben tartva és figyelembe véve a felhasználói igényeket - megpróbálunk minden olyan anyagot szabadon, vagy legalábbis az Állatorvos-tudományi Kar belső hálózatán elérhetővé tenni, amely elősegítheti a magyar állatorvosok munkáját, illetve népszerűsítheti a magyar állatorvoslás eredményeit, kutatási irányait. Természetesen a jövőben is tudatosan kell együttműködéseket szorgalmaznunk és ápolnunk. Magát a HuVetA-t technikailag is karban kell tartanunk folyamatos szoftverfrissítésekkel, fejlesztésekkel. Nagyon fontosnak tartjuk, hogy lépést tartsunk a DSpace-frissítésekkel, ugyanis nagyon jó fejlesztések vannak az új verziókban.

Nekünk ez akkor tűnt fel igazán, amikor az 1.4-es verzióról az 1.8.2.-es verzióra váltottunk. Folyamatban lévő fejlesztési terveink között szerepel a katalógusunkban feltüntetett direkt link az esetleg elérhető HuVetA-rekordokra, ezzel egy újabb keresőfelületet integrálva repozitóriumunkba.

Végül ki szeretnék emelni egy fontosabb szempontot a repozitórium építését tervező könyvtárak számára. Az emberierőforrás-igényről van szó, amely hatással van az egész további munkára: egy repozitórium kiépítése nem lehetetlen a könyvtárosok számára sem, azonban főleg a kezdetekkor legalább egy egész ember munkáját igényli, aki vagy informatikus, vagy legalábbis komolyabban érdeklődik az informatika világa iránt, és képes végigjárni az utat, amely egy működő repozitóriumhoz vezet. Mi is, akik pedig többen voltunk, sokszor folyamodtunk külső segítségért, azonban ezeket a kapcsolatokat, folyamatokat kézben kell tartani, irányítani kell. A tételek feltöltése a következő időigényes munkafolyamat, továbbá jelenlegi tapasztalataink szerint mindig van min javítani, fejleszteni, és főleg mindig lesz anyag, amit fel lehet tölteni. A feltöltést optimális esetben ugyan a szerző végezné, azonban a rekordokat ettől függetlenül is jóvá kell hagynia és át kell néznie egy könyvtárosnak vagy adminisztrátornak. A mi esetünkben a feltöltést egyelőre a könyvtárosok végzik, ami főleg a metaadatok hiánytalan és pontos kitöltése és a megfelelő biztonsági beállítások miatt előnyösebb. Hosszú távon jó szabályzattal és segédlettel az önálló feltöltés is jó megoldás lehet, főképp, ha születik rá felhasználói igény is.

Nagyon remélem, hogy rövid előadásom jó képet adott adattárunk jelenlegi állapotáról és talán bemutatott egy-két olyan nézőpontot, ahogyan mi, könyvtárosok látjuk a repozitórium-építést és -működtetést.